

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Tillgänglighet till naturreservat för personer med funktionsnedsättning

Riktlinjer och standard för fysisk tillgänglighet

Rapportnr: 2009:81. Reviderad utgåva.

ISSN: 1403-168X

Produktion: Mats Rosengren, Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Foto omslag: Söderåsens nationalpark (Skåne), Mats Rosengren

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Naturvårdsenheten

Rapporten finns som pdf på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland under Publikationer/Rapporter.

Förord

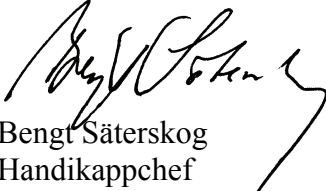
Att leva med funktionsnedsättning är en naturlig variation i människors levnadsvillkor. Hur stora konsekvenserna blir beror i stor utsträckning på hur den omgivande miljön är utformad och hur tillgången till olika stöd och insatser för personer med olika funktionsnedsättningar är tillgodosedd.

Naturvårdens mål är att bevara representativa och värdefulla naturområden till gagn för den biologiska mångfalden och friluftslivet samt att vårda och förvalta områden som försetts med olika former av skydd. De närmaste åren kommer stor vikt att läggas vid att skydda tätortsnära natur och göra den tillgänglig för alla medborgare. Naturupplevelser ses som en viktig del av folkhälsoarbetet. De hinder som föreligger för människor med olika funktionsnedsättningar att kunna vara delaktiga i samhället ska, enligt "Nationella handlingsplanen för handikappolitiken – Från patient till medborgare" undanröjas.

Västra Götalandsregionen och Länsstyrelsen i Västra Götaland beslutade den 4 juni 2003 om riktlinjer och standard för naturreservat. Dessa hade arbetats fram och beslutats av Länsstyrelsen och Västra Götalandsregionen i nära samverkan med handikappreformen i Västra Götaland.

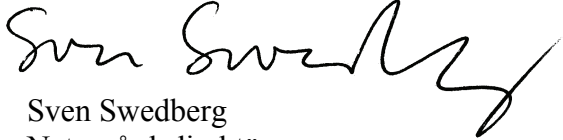
En andra revidering har gjorts av riktlinjer och standard och är beslutad av Västra Götalandsregionen och Länsstyrelsen i Västra Götalands län den 24 november 2009.

Västra Götalandsregionen
Handikappkommittén

Bengt Sätterskog
Handikappchef

Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Naturvårdsenheten

Sven Swedberg
Naturvårdsdirektör

Innehåll

Inledning.....	4
Varför behövs riktlinjer för tillgänglighet och användbarhet.....	4
Gemensamma riktlinjer och standard	4
Beskrivning av riktlinjer och standard	5
Vad innefattar riktlinjerna	5
Definition av tillgänglighet.....	5
Utgångspunkterna för definitionen av tillgänglighet	6
Väglödande exempel	7
Läsanvisning	7
Bilaga Illustrationer och lutningsmått.....	61
Representanter i arbetsgrupper och referens.....	66

Riktlinjer och standarder för fysisk tillgänglighet

1. Angörings- och handikapparkeringsplatser	8
2. Gångvägar, stigar och spänger	12
3. Dörrar och öppningar till byggnad såsom fågeltorn, utsiktsplats, gömsle	19
4. Handikapptoiletter och övriga toaletter	22
5. Trappor i utomhusmiljö	30
6. Ramper i utomhusmiljö	34
7. Gömslen	39
8. Utsiktsplatser och fågeltorn	41
9. Fiskeplatser	43
10. Rastplatser (bord och bänkar, sittplatser, grillplatser, vindskydd)	45
11. Badplatser	48
12. Skyltinformation	54

Inledning

Naturreseervat är ett mark- eller vattenområde som av Länsstyrelse eller kommun förklarats som naturreseervat. Detta med stöd av miljöbalken. Syftet är att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Länsstyrelsen i Västra Götaland och Västra Götalandsregionen har sedan juni 2003 framtagna riktlinjer och standard för naturreseervat. Sedan januari 2002 har Västra Götalandsregionen dessutom politiskt fastställda riktlinjer och standard för fysisk tillgänglighet till regionens fastigheter för personer med olika funktionsnedsättningar.

Revideringar har regelbundet gjorts av riktlinjerna utifrån Boverkets föreskrifter och gjorda erfarenheter. Detta gäller inte minst föreskrifterna om krav på undanröjande av enkelt avhjälpda hinder i befintliga byggnader dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser.

Genom åren har samarbetet fördjupats mellan kommunerna och Västra Götalandsregionen i det gemensamma arbetet med att göra miljöer tillgängliga för personer med olika svårigheter; svårt att röra sig, svårt att höra, svårt att se, svårt att bearbeta, tolka och förmedla information samt svårt att tåla vissa ämnen. Resultatet i form av riktlinjer används även utanför Västra Götaland. Riktlinjerna ligger dessutom till grund för Tillgänglighetsdatabasen, en webbaserad information för medborgare om tillgängligheten i olika miljöer inomhus och utomhus. Medborgaren kan baserat på informationen i Tillgänglighetsdatabasen själv ta ställning till om verksamheten är möjlig att besöka eller inte. Tillgänglighetsdatabasen är spridd både inom och utanför Västra Götalandsregionen.

Varför behövs riktlinjer för tillgänglighet och användbarhet

Människor är olika och offentliga miljöer är till för alla. Om utgångspunkten när vi utformar våra miljöer är de behov som personer med svårt att röra sig, svårt att höra, svårt att se, svårt att bearbeta, tolka och förmedla information samt svårt att tåla vissa ämnen har kan alla människor få glädje av en tillgänglig och användbar miljö. I Sverige har cirka 20 procent av befolkningen någon form av bestående funktionsnedsättning. Det som är bra för alla är nödvändigt för några.

Gemensamma riktlinjer och standard

Hösten 2008 startade ett gemensamt arbete mellan Länsstyrelsen i Västra Götaland, Västra Götalandsregionen och handikapprörelsen avseende naturreseervat. Delar av materialet har även arbetats fram tillsammans med kommunalförbunden i Västra Götaland. I arbetet deltog också Konsumentverket och i en referensgrupp Handisam.

Beskrivning av riktlinjer och standard

Vad innefattar riktlinjerna

Riktlinjerna innefattar krav på tillgänglighet och användbarhet vid:

- ny-, om- och tillbyggnation av lokaler dit allmänheten har tillträde
- tomter som tas i anspråk för bebyggelse
- nyanläggning på allmänna platser
- åtgärder av enkelt avhjälpta hinder i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser

Anmärkning: Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader (BFS 2004:15 ALM1) ligger till grund för riktlinjer och standard för naturreservat.

Till grund för relevanta delar ligger Boverkets regelsamling för byggande, BBR 2008 som anger att reglerna om tillgänglighet och användbarhet gäller för tomter, bostäder, arbetslokaler och lokaler dit allmänheten har tillträde (3 kap. 15 § PBL och 12 § BVF). Föreskrifterna om tillgänglighet och användbarhet finns även i avsnitt 6:5, 7:2, 8:2, 8:3 och 8:9. (BFS 2008:6)

Definition av tillgänglighet

Definitionen av tillgängligheten anges dels som riktlinje, dels som standard. Tillgängligheten definieras utifrån lagstiftning, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, rekommendationer och erfarenhetsbaserad kunskap som vägs samman till en gemensam definition. I vissa fall måste nivån av tillgängligheten vägas mot ekonomiska och praktiska faktorer – denna avvägning ingår i definitionen av tillgängligheten.

Den gemensamma definitionen har arbetats fram av en arbetsgrupp som bestått av representanter från Länsstyrelsen i Västra Götaland, Västra Götalandsregionen (avdelningen funktionshinder och delaktighet och Västfastigheter) samt rådet för funktionshinderfrågor. Dessutom har Fyrbodals kommunalförbund (Trollhättan), Skaraborgs kommunalförbund (Skövde), Sjuhärads kommunalförbund (Borås), Göteborgsregionens kommunalförbund (Göteborg) medverkat samt Handisam i en referensgrupp.

Riktlinjen anger huvuddragen i funktionen och ska ge en förståelse för vad som ska uppfyllas. Här ingår inga detaljkrav. Riktlinjen är därmed mer beständig än standarden, och behöver därför inte uppdateras lika ofta.

Standarden anger de behov som personer med svårt att röra sig, svårt att höra, svårt att se, svårt att bearbeta, tolka och förmedla information samt svårt att tåla vissa ämnen har samt lagkrav och verksamhetens förutsättningar. Standarden utgör ett levande material, som ska följa samhällsutvecklingen, den tekniska utvecklingen, forskningen och inte minst de förändrade behov som personer med funktionsnedsättningar redovisar. För alla standarder finns angivna hänvisningar till referenser efter respektive avsnitt.

Standard:

	GRÖN	GUL	RÖD
Syfte	Tillgängligt för nästan alla	Tillgängligt för några men inte för alla	Ej tillgängligt

Grön standard = Tillgängligt för nästan alla

Grön standard anger vilka behov som måste uppfyllas för att uppnå tillgänglig och användbar miljö. Föreskrifter anger att miljöer ska vara användbara. Vad som menas med användbar är definierat i den gröna standarden och är baserat på lagkrav och erfarenheter.

Gul standard = Tillgänglighet för några men inte för alla

Gul standard anger vilka lagkrav som Boverket har som miniminivå på tillgänglighet. I de fall lagkrav och erfarenheter sammanfaller, finns endast en grön nivå.

Röd standard = Ej tillgängligt

Röd standard uppfyller varken lagkrav eller erfarenheter.

Syfte

Inför varje standard beskrivs i ett syfte varför behoven i standarden behöver uppfyllas.

Disposition

Riktlinjen är upplagd efter rumsliga kategorier med hänsyn till de funktioner platsen skall fylla. Utgångspunkten är en förflyttning utifrån och in i ett naturområde.

Utgångspunkterna för definitionen av tillgänglighet

- **Lagkrav - §**

- BFS 2004:15, ALM1 Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för person med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader
- Boverkets byggregler, BBR, BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6
- BFS 2003:19, HIN 1: Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpta hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser

- **Förordning**

- Handisam: Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren inklusive fördjupningsblad. Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik

- **Erfarenheter**

- miljöns användbarhet i sin helhet
- rimlighet mellan behov och kostnader
- sammanvägning av verksamheternas förutsättningar och användarnas behov

- **Självständighet**

- så många människor som möjligt ska självständigt kunna använda miljön

Baserat på ovanstående utgångspunkter har arbetsgruppen gjort en gemensam värdering som anger vilka behov som ska uppfyllas för grön, gul och röd standard. Lagstiftningen utgör grunden.

Vägledande exempel

I Boverkets byggregler anges miniminivåer för tillgängligheten. Ett exempel är att ramper i byggnader och på tomter får luta högst 1:12. I allmänna rådet skriver Boverket att en ramp blir säkrare att använda om den inte lutar mer än 1:20. Dessutom finns föreskriften ALM1 som anger att ramper inte bör luta mer än 1:20 på allmänna platser. Slutligen anger HIN1 avseende enkelt avhjälpda hinder att en ramp inte bör luta mer än 1:12 men att en lutning på 1:20 eller flackare bör eftersträvas. Grön standard blir i detta exempel att en ramp får luta högst 1:20, gul standard högst 1:12 och röd standard blir ej tillgängligt eftersom rampen då lutar mer än 1:12.

Utifrån de olika utgångspunkterna har arbetsgruppen i några fall valt att ange en högre nivå av tillgänglighet och användbarhet, där gemensamma värderingar och erfarenheter från arbetsgruppen har angett standard för grön nivå. Ett exempel på detta är handikapptoalettens golvyta. Den gula standarden är miniminivån i ALM1 och Boverkets byggregler.

Läsanvisning

Vid användning av riktlinjerna finns möjlighet att välja all information eller ta ut de funktioner som planeras för. Inför planering av varje miljö måste emellertid hela kedjan beaktas av förflyttning från parkering till naturreservatets ingång samt vidare på gångvägar och stigar fram till ett fågeltorn och en paus på vägen vid en rastplats. Ett pussel måste läggas där relevanta avsnitt fogas till varandra.

För varje standard finns angivna referensnummer. Dessa hänvisar till en referenslista efter varje riktlinjeavsnitt. Dessutom finns ett paragraftecken, §, där arbetsgruppen funnit stöd för tolkningen i Boverkets föreskrifter och allmänna råd.

När det gäller byggnader som till exempel naturum hänvisas till Tillgängliga och användbara miljöer, Riktlinjer och standard för fysisk tillgänglighet.

1. Angörings- och handikapparkeringsplatser

Riktlinje:

Angöringsplatser ska finnas i omedelbar anslutning till entréer avsedda för allmänheten. Av- och påstigning ska ske enkelt och säkert.

Personer med olika funktionsnedsättningar ska självständigt eller med personligt stöd kunna parkera sitt fordon i nära anslutning till de entréer i byggnaden som är avsedda för allmänheten. Det ska vara enkelt och säkert komma i och ur fordonet samt förflytta sig från parkeringsplats till gångväg.

Standard:

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
Gemensamt för angörings- och handikapparkeringsplatser				
1.1	Belysning är viktig för att hitta parkeringsplatsen, vid till exempel i - och urlastning av hjälpmedel och vid förflyttning på parkeringsplatsen.	Om el finns är angörings- och handikapparkeringsplats väl belyst. Referens 2,3,4 §		
1.2	Personer som använder rullstol eller rollator behöver vid förflyttning hårdgjorda ytor där inte rullstolens eller rollatorns hjul slirar eller sjunker ned i underlaget.	Angörings- och handikapparkeringsplatsen har en hårdgjord, jämn och halsäker yta. Referens 2,3,4,5 §		
1.3	Personer som använder rullstol eller rollator ska kunna lita på att underlaget inte lutar så att hjälpmedlet rullar iväg under i - och urstigning ur bilen.	Lutning i längs- och sidled på angörings- och handikapparkeringsplats är högst 1:50. Referens 2,3,4,5 §		

1.4	Personer som använder rullstol eller rollator behöver, för att komma upp på en gångyta med en nivåskillnad en utjämning av denna. Även en låg kant kan utgöra ett oöverstigligt hinder. En oskyddad trafikant ska inte tvingas förflytta sig längre sträckor på parkeringsplatsen för att komma upp på gångvägen. Avfasningen bör därför vara placerad bakom bilen inom den reserverade ytan.	Vid nivåskillnad mellan parkerings-/angöringsyta och anslutande gångyta är nivåskillnaden avfasad till 0-kant på en sträcka av 0,9-1 meter i omedelbar anslutning till angörings- och handikapparkeringsplats. Referens 2,3,4 §		
1.5	Personer som använder rullstol eller rollator kan hindras att förflytta sig om lutningen är för brant.	Avfasningen av nivåskillnaden har en lutning på högst 1:12. Avfasningen är jämn och halksäker. Referens 2,3,4 §		
Angöringsplatser				
1.6	En angöringsplats är en plats för av- och påstigning från privatbil, taxi eller färdtjänstfordon. Personer med svårt att röra sig behöver ha nära till entrén från angöringsplatsen för att spara kraft vid förflyttning.	Angöringsplats finns inom 10 meters gångavstånd från en tillgänglig och användbar entré/ingång till reservat. Referens 1,5	Angöringsplats finns inom 25 meters gångavstånd från en tillgänglig och användbar entré/ingång till reservat. Referens 2,5 §	
1.7	Personer som har svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har behov av en tydligt markerad angöringsplats. Det kan till exempel handla om att material av avvikande ljushet och struktur fälls in i markbeläggningen.	Angöringsplatsen är lätt att upptäcka. Referens 2 §		

1.8	Personer som använder rullstol eller rollator behöver utrymme för att kunna ta sig till gångvägen samt mellan sitt eget och andra parkerade fordon även då fordonet har ramp baktill.	Angöringsplatsen är minst 9 meter lång. Referens 1		
Parkeringsplatser för personer med svårt att röra sig med innehav av särskilt parkeringstillstånd - Handikapparkeringsplatser				
1.9	Många personer har svårt att förflytta sig självständigt 25 meter. Där det är möjligt rekommenderas därför handikapparkeringsplats så nära ingången som möjligt. På större anläggningar som till exempel naturreservat, parker, fritidsområden och friluftsbad ska det finnas handikapparkeringsplatser i anslutning till de olika områdena där parkeringsplatser finns.	Handikapparkeringsplats/-er finns inom 25 meter gångavstånd från tillgänglig och användbar ingång till varje besöksplats. Referens 2 §		
1.10	På större anläggningar som till exempel naturreservat, parker, fritidsområden och friluftsbad ska det finnas handikapparkeringsplatser i anslutning till de olika områdena där parkeringsplatser finns.	Handikapparkeringsplatser utgör 5% av det totala antalet p-platser, dock minst 2 platser. Referens 1	Handikapparkeringsplatser utgör 5% av det totala antalet p-platser. dock minst 1 plats. Referens 1	
1.11	Handikapparkeringsplatser ska skyltas för att visa att de är reserverade för personer med särskilt tillstånd att parkera där. Exempelvis kan en plankta framför handikapparkeringsplatsen markera dess bredd.	Alla handikapparkeringsplatser är markerade med skylt med handikappsymbol och markerade parkeringsytor. Referens 1	Handikapparkeringsplatser är markerade med skylt. Referens 2,5 §	

1.12	Personer som använder rullstol har ibland bil där rullstolen tas in och ut från sidan av fordonet. Detta kräver tillräcklig bredd för att kunna fälla ut en ramp samt plats för att komma upp på och av rampen. Plats krävs också vid i- och urlastning av rullstol från ett fordons baksäte och för att kunna vända med rullstol. Vid handikapp-parkeringsplatser med bredd 3,6 m kan till exempel en fri yta vid sidan eller mellan parkeringsplatserna göra att bredden 5 meter ändå uppnås.	Bredd på handikapparkeringsplats är 5 m, när platsen inte är placerad intill en fri yta. Referens 3,4,5 §		
För Angörings- och handikapparkeringsplatser i miljöer där det finns parkeringsautomat hänvisas till Tillgängliga och användbara miljöer, Riktlinjer och standard för fysisk tillgänglighet avsnitt 22. Automater				

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.

2. Gångvägar, stigar och spänger

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska lätt kunna orientera sig samt enkelt, självständigt och säkert förflytta sig på gångvägar, stigar och spänger inom området.

Anmärkning: Besökare med olika funktionsnedsättningar har olika behov. En person som är blind kan ha möjlighet ta sig fram på en stig där en person med rullstol kanske kan uppleva det svårt. Om inte alla gröna respektive gula standarder kan uppfyllas fullt ut avseende bredder och lutningar utesluter inte detta att övriga standarder tillgodoses. Detta möjliggör för personer med andra funktionsnedsättningar än svårt att röra sig att nyttja gångvägen.

Standard:

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
2.1	Tydlig utformning av skyltar se avsnitt 12. Skyltinformation - utformning och placering.	Tydlig utformning av skyltning/miljö hänvisar till ingångar och aktiviteter inom området. Referens 2,3,4,5 §		
2.2	Personer med svårt att se eller tolka, bearbeta och förmedla information kan behöva ljushetskontrast för att upptäcka markeringarna. 8% av alla män och 1% av kvinnor kan ha svårt att skilja mellan grönt och rött (färgblindhet). Markeringarna bör inte vara röda eller gröna alternativt kan de kompletteras med en symbol för att skiljas åt.	Vid markering av led har markering ljushetskontrast mot bakgrund minst 0,40 enligt NCS. Referens 2,3,4,5 §		

2.3	Person med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har lättare att hitta olika aktiviteter när det finns ledstråk, som är sammanhängande. Ledstråket kan vara naturligt såsom mot gångväg ljushetskontrasterande kantsten, räcke, fasad eller gräskant. Riktningar i korsningar kan markeras kännbart och visuellt på exempelvis en stolpe eller ett räcke.	Naturlig avgränsning i form av kännbar skillnad mellan gångyta och omgivning som löper kontinuerligt finns. Vid passage över öppna ytor finns anlagt ledstråk. Korsningar är markerade kännbart och visuellt minst 0,40 enligt NCS. Referens 4 §		
2.4	De flesta personer som använder rullstol eller rollator kan bara ta sig fram på hårdgjord yta. Hårdgjord yta innebär att rullstolens eller rollatorns hjul inte slirar eller sjunker ned i underlaget. Exempel på hårdgjort material är asfalt, betongmarkplattor, vattnat stenmjöl och grusgångar med ytbehandlade gångytor.	Markyta är hårdgjord, jämn och halksäker. Referens 2,3,4,5 §		
2.5	Personer med svårt att röra sig kan ha svårt att hålla balansen eller styra en rullstol eller rollator om gångvägen lutar i sidled samt att orientera sig vid svårt att se.	Vid nyanläggning är hela gångvägen så horisontell som möjligt och lutning i sidled är högst 1:50. Referens 2,4,5 §		

2.6	Personer som använder rullstol eller rollator måste vid branta lutningar för att inte rulla bakåt hela tiden hålla emot med hjälp av sina armar. Om terrängen och förhållandena omöjliggör anordnandet av en gångväg med lutning högst 1:50 kompenseras detta med ramp eller annan utjämning. Områden med berg eller med stora höjdskillnader kan utgöra undantag.	Vid trappor eller lutningar större än 1:20 finns ramp eller utjämning genom annan och flackare sträckning av gångyta. Utformning av ramp med vilplan se avsnitt 6. Ramper. Referens 2,3,4,5 §	Vid trappor eller lutningar större än 1:12 finns ramp eller utjämning genom annan och flackare sträckning av gångyta. Utformning av ramp med vilplan se avsnitt 6. Ramper. Referens 2,3,5 §	
2.7	Person med rullstol eller rollator kan omöjligt komma över en stenmur eller annat stängsel. Det kan även vara svårt om man går, men har svårt att röra sig. Därför måste det finnas en ramp eller tillräckligt stor grind vid sidan.	Vid stenmur finns ramp alternativt grind. Utformning av ramp med vilplan se avsnitt 6. Ramper. Referens 1		
2.8	Person som har svårt att se eller röra sig kan ha stora svårigheter att passera en färäst eftersom eventuell käpp eller hjulen på rollatorn/ rullstolen kan fastna i färästen.	Vid färäst finns alternativ passage via grind. Referens 1		

2.9	Person som använder rullstol eller rollator behöver manöverutrymme vid upplåsning och spärrning av grinden. Behovet av yta varierar beroende på rullstolens storlek. Utomhusrullstolar kräver större vändutrymme. Dessutom kan det kräva att man måste backa flera gånger för att ta sig igenom en öppning.	Vid manuell upplåsning/spärrning av grind är svänggrumsytan på båda sidor plan och minst 2,3 meter x 2,3 meter. Referens 1	Vid manuell upplåsning/spärrning av grind är svänggrumsytan på båda sidor plan och minst 2,0 x 2,0 m. Referens 4 §	
2.10	Person med svårt att röra sig, se eller bearbeta, tolka och förmedla information kan ha behov av dörrhandtag och lås som är lätta att se, nå, förstå och hantera med en hand. Många kan ha nedsatt styrka, svårt att gripa eller bristande precision.	Låsning och upplåsning av grind är möjlig att utföra med en hand, flera handrörelser ska inte behöva utföras samtidigt. Referens: 2,3,5 §		
2.11	Personer med svårt att se eller röra sig behöver tillräcklig bredd för att passera genom öppningar i staket, häckar eller liknande.	Vid passager genom öppningar är den fria passagebredden minst 0,9 meter. Referens 2,4,5 §		
2.12	Två personer som använder utomhusrullstol kan mötas om den fria bredden är minst 1,80 meter. Personer med svårt att se som har ledsagare bredvid upptar 1,2 meter av gångvägens bredd. Utomhusrullstolar kräver vändyta 2,0 meter i diameter.	Gångväg har en fri bredd på minst 2,0 meter, alternativt minst 1,8 meter med vändzoner med högst 100 meters mellanrum eller där sikten är skymd. Vändzonerna är minst 2,0 meter i diameter inklusive gångytan. Referens 4,5 §	Gångväg har en fri bredd på minst 1,5 meter, alternativt minst 1,0 meter med vändzoner med högst 100 meters mellanrum eller där sikten är skymd. Vändzonerna är minst 1,5 meter i diameter inklusive gångytan. Referens 2,5 §	

2.13	Personer som använder rullstol eller rollator behöver avåkningsskydd för att hindra rullstols- eller rollatorhjulen att hamna utanför kanten. Dessutom kan personer med svårt att se orientera sig med teknikkäppen på spången med hjälp av avåkningsskydden. Det kan också vara ett räck placerat 0,1 – 0,3 meter över underlaget.	Spång är försedd med minst 40 mm höga avåkningsskydd på båda sidor. Referens 4 §		
2.14	Person som använder rullstol eller rollator kan lätt fastna med hjulen på tvären mellan gliporna om dessa inte görs så smala som tekniskt möjligt. Även en person som använder käpp kan fastna mellan gliporna.	Gliporna mellan brädorna är 10 mm breda eller mindre. Referens 1	Gliporna mellan brädorna är 20 mm breda eller mindre. Referens 1	
2.15	Personer med svårt att se eller röra sig utsätts för en säkerhetsrisk om hinder är placerade i gångytan utan att vara markerade. Fasta hinder är stolpar, papperskorgar, bänkar eller liknande. En annan säkerhetsrisk är skyltar eller liknande som sticker ut i gångytan.	Fasta hinder finns inte eller är placerade utanför gångytan. Utskjutande skyltar har fri höjd minst 2,2 meter över mark. Referens 2,3,4 §	Fasta hinder i gångytan är markerade visuellt (minst 0,40 enligt NCS) och utformade så att de kan upptäckas med teknikkäpp. Utskjutande skyltar och dylikt lägre än 2,2 meter över mark är ljushetskontrasterande minst 0,40 enligt NCS och utformade så att de kan upptäckas med teknikkäpp . Referens 2,3,4,5 §	

2.16	Personer med svårt att se eller röra sig utsätts för en säkerhetsrisk om lösa hinder, avspärningar med mera är placerade i gångytan. Hindren utgör en klar säkerhetsrisk om de är placerade i gångytan utan att vara markerade. Hinder i gångytor ska, om det inte är möjligt flyttas från gångytan, tydligt markeras visuellt och utformas så att de kan upptäckas med teknikkäpp.	Gångvägen är fri från lösa hinder och utskjutande vegetation lägre än 2,2 meter över mark. Referens 1	Tillfälliga hinder är ljushetskontrasterande minst 0,40 enligt NCS och kännbart markerade. Referens 1	
2.17	Personer med svårt att röra sig kan vara helt beroende av möjligheten att sätta sig och vila för att kunna förflytta sig en viss sträcka. Lämpligt är en sittplats ungefär var 100:e – 250:e meter. Anpassas efter naturområdets karaktär.	Sittplatser är utplacerade med jämna mellanrum. Referens 2,4,5 §		
2.18	Personer med rullstol eller rollator kan behöva en hårdgjord yta vid sittplatsen för att inte hjulen ska sjunka ner i underlaget. Sittplatsens placering utanför gångvägen gör att förflyttning på gångvägen inte hindras.	Sittplatser ska vara placerade på hårdgjord yta utanför gångvägen. Lutning är högst 1:50. Referens 2,4 §		
2.19	Det är angeläget att personer i rullstol kan sitta bredvid sitt sällskap eller att rollatorn kan placeras ur vägen vid sidan om bänken. Platsen måste ha tillräcklig bredd för rullstolen eller rollatorn, minst 0,9 meter.	Bredvid sittplatsen finns plats för person i rullstol eller för rollator. Referens 4 §		

2.20	Sittplatsens ryggstöd kan behövas som balansstöd och avlastning. Sitthöjden kan vara avgörande för att kunna sätta sig och resa sig. Fötterna ska kunna placeras under sittytan inför uppresning. Armstöd kan behövas både för att sätta sig och resa sig samt för att hålla balansen. En liten lutning bakåt av sitsen accepteras så att vattnet kan rinna av.	Sittplatser är stadiga med rygg- och armstöd. Sitthöjd 0,5 meter. Armstöden är 0,7 meter höga, greppvänliga och når förbi sittytans framkant. Referens 4 §	Sittplatser är stadiga med rygg- och armstöd. Sitthöjd 0,45 - 0,49 meter. Armstöden är 0,7 meter höga, greppvänliga och når förbi sittytans framkant. Referens 4 §	
För Gångvägar, stigar och spänger gäller också avsnitten: 5. Trappor 6. Ramper				

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.

3. Dörrar och öppningar till byggnader såsom fågeltorn, utsiktsplatser, gömsle

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska självständigt kunna passera in och ut genom dörrpassager och öppningar.

Standard

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
3.1	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information kan lättare hitta en ingång om den markerats med ljushetskontrast.	Ingångar, dörrblad, omfattning/karm eller annan markering har ljushetskontrast minst 0,40 enligt NCS mot omgivande yta. Referens 2,3,5 §		
3.2	Personer som använder rullstol behöver svängrumsyta för att kunna öppna dörren och passera. Några rullstolsanvändare kan vända på mindre utrymme t ex 1,5 x 1,5 meter men inte alla. Utomhusrullstolar kräver svängrumsyta 2,0 m i diameter.	Svängrumsyta utanför dörr är plan (max lutning 1:50). På dörrens gångjärnssida är den fria svängrumsytan minst 2,3 x 2,3 meter. På andra sidan är den fria svängrumsytan minst 2,0 x 2,0 meter. Referens 1	Svängrumsyta utanför dörr är plan (max lutning 1:50). På dörrens gångjärnssida är den fria svängrumsytan minst 2,0 x 2,0 meter. På andra sidan är den fria svängrumsytan minst 2,0 x 2,0 meter. Referens 4 §	
3.3	Personer som använder rullstol behöver vändyta för att kunna passera genom en öppning.	Vändyta utanför och innanför passageöppning utan dörrblad är plan (högst lutning 1:50) och minst 2,0 x 2,0 meter. Referens 4 §	Vändyta utanför och innanför passageöppning utan dörrblad är plan (högst lutning 1:50) och minst 1,5 x 1,5 meter. Referens 2 §	

3.3	Personer som använder rullstol eller rollator behöver säkerhetsmarginal vid vändning och manövrering av dörr om ramp är i anslutning till trappa.	Vändyta framför nedåtgående trappa utökas med 0,5 meter mot översta trappsteget. Referens 5		
3.4	Personer som använder rullstol eller rollator behöver vid förflyttning hårdgjorda ytor så att inte rullstolens eller rollatorns hjul slirar eller sjunker ned i underlaget. Personer med svårt att se kan snubbla vid oväntade ojämnheter.	Vändyta har en hårdgjord, jämn och halsäker yta. Referens 2,3,4,5 §		
3.5	Personer som använder rullstol eller rollator behöver ett fritt utrymme mellan dörrens handtag och ett eventuellt hörn eftersom hjälpmedlets framhjul eller benstöd annars kan vara i vägen.	Dörr är på båda sidor placerad med dörrhandtaget minst 1,0 meter fritt från hörn. Referens 2,3,5 §	Dörr är på båda sidor placerad med dörrhandtaget minst 0,7 meter fritt från hörn. Referens 2,3,5 §	
3.6	Om det krävs en tröskel på grund av fukt- eller klimatskäl ska den vara låg och avfasad. Nivåskillnader ska utjämnas eller tröskel ska avfasas. Avfasning med lutning ska vara högst 1:12, helst 1:20.	Ingång har ingen nivåskillnad eller har en högst 10 mm hög avfasad tröskel på utsidan som är lätt att passera. Referens 2,3 §	Ingång har en högst 15 mm hög avfasad tröskel på utsidan som är lätt att passera. Referens 2,3 §	
3.7	Personer med behov av rullstol har ofta en längre och bredare rullstol vid längre förflyttningar utomhus.	Ingångar har fritt passagemått 0,9 meter. Referens 4 §		

3.8	Personer med svårt att röra sig, se eller bearbeta, tolka och förmedla information kan ha behov av dörrhandtag och lås som är lätta att se, nå, förstå och hantera med en hand. Krav på att till exempel samtidigt behöva trycka och vrida ska undvikas. Många kan ha nedsatt styrka, svårt att gripa eller bristande precision.	Låsning och upplåsning är möjlig att utföra med en hand, flera handrörelser ska inte behöva utföras samtidigt. Referens 2,3,5 §		
3.9	Personer med svårt att tåla vissa ämnen kan få problem av naturligt eller syntetiskt gummi, kobolt, krom och framför allt nickel. Nickel ger upphov till de svåraste kontaktallergierna. EU-regler begränsar hur mycket nickel som får läcka ut från produkter som kommer i direkt kontakt med huden.	Nickel, krom, kobolt samt naturligt eller syntetiskt gummi finns inte eller är bundet i knappar, ledstänger och manöverdon. Referens 1,6		

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpta hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.
6. SS-EN 81-70; Svensk Standard, artikelnummer 34152, fastställd 2003-05-28.
Safety rules on the construction and installation of lifts – Particular applications for passenger and goods passenger lifts –
Part 70: Accessibility to lifts for persons including persons with disability.

4. Handikaptoaletter och övriga toaletter

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska självständigt och med bibehållen integritet kunna använda handikaptoalettens samtliga funktioner på ett tryggt och säkert sätt.

Standard

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
4.1	Personer som har svårt att röra sig bör inte ha längre till toaletten än andra personer.	Minst en toalett är tillgänglig och användbar för rullstolsanvändare där det finns toaletter för allmänheten. Referens 2,4 §		
4.2	Personer som använder en eldriven rullstol för begränsad utomhusanvändning behöver ett fritt utrymme motsvarande en cirkel med minst diametern 1,5 meter för att kunna vända. Många använder en eldriven rullstol för utomhusanvändning som kräver ett större fritt vändmått med diameter minst 2,0 meter för att kunna använda toalettens utrustning	Golvytan är minst 2,6 x 2,6 meter. Referens 1	Golvytan är minst 2,2 x 2,2 meter. Referens 2,4,5 §	
4.3	Personer som använder rullstol kan vara helt beroende av ett långt draghandtag på dörrens insida för att kunna stänga dörren efter sig. Draghandtagets placering syftar till att utesluta klämningsrisk.	Ett cirka 0,6 meter långt draghandtag finns på dörrens insida placerat centralt och vågrätt cirka 0,8 meter över golv. Referens 2(3:145),3 §		

4.4	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har lättare att hitta föremål som har ljushetskontrast mot bakgrunden.	Orienterande strategiska föremål såsom tvättställ, toalettstol och övrig inredning har ljushetskontrast mot bakgrund 0,40 enligt NCS. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.5	Personer som har svårt att sätta sig och resa sig, behöver en hög toalettstol.	Toalettstolen har sitthöjd minst 0,48 meter och högst 0,50 meter inkl sittring. Sittring och lock är av hårt material. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.6	Personer som använder rullstol kan behöva plats för att flytta sig över till toalettstolen genom att rullstolen backas in bredvid toalettstolen. Hjulen och eventuell väska bakom ryggstödet kräver utrymme baktill liksom en eventuell medhjälpare.	Avstånd från sittringens framkant till bakomvarande vägg är minst 0,70 meter. Referens 2(3:145),5 §		
4.7	Personer som använder rullstol behöver fritt utrymme på båda sidor om toalettstolen för att rullstolen ska kunna backa in bredvid. Personer med t ex svagare muskelstyrka i ena sidans arm och ben kan klara att ta sig till och från toalettstolen endast från en sida. Det kan också behövas plats för en eller två medhjälpare vid sidan av toalettstolen.	Det finns minst 0,9 meter fritt utrymme på båda sidor om toalettstolen. Referens 2(3:145),5 §		

4.8	Personer med svårt att röra sig behöver armstöd för att underlätta överflyttning mellan rullstol och toalettstol, stöd när man sätter sig och sitter på toalettstolen samt reser sig. Armstöden ska kunna hanteras lätt med en hand.	Två uppfällbara väggmonterade armstöd vid toalettstol är placerade på cirka 0,8 meter höjd och med 0,6 meter bredd mellan armstödens centrum. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.9	Personer som använder rullstol behöver fri passage att backa in bredvid toalettstolen på den sida som tvättstället är placerat.	Fri passage mellan tvättställ och toalettstol är minst 0,90 meter. Referens 1		
4.10	Personer med svårt att röra sig kan behöva välja mellan toalettpapper som finns på höger respektive vänster armstöd eftersom styrkan och rörligheten kan vara nedsatt i en av händerna.	Toalettpappershållare finns på båda armstöden. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.11	Personer med svårt att röra sig eller se behöver enkelt kunna nå pappret utan att riskera att skada sig. Pappret ska vara lätt att riva av med en hand.	Toalettpappershållarna sitter på utsidan av armstöden utan att inkräkta på utrymmet mellan armstöden. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.12	Personer i rullstol behöver ha fritt utrymme för sina ben på minst 0,60 meter under tvättstället. Utrymmet behövs för rullstolens benstöd och fotplattor.	Om tvättställ finns är det grunt och placerat med tvättställets framkant minst 0,60 meter från bakomvarande vägg. Referens 2(3:145),5 §		

4.13	Personer som använder rullstol behöver komma in mitt framför tvättstället. Utrymme behövs dels i förhållande till sidoväggen, men också för passage mellan tvättstället och toalettstolen.	Om tvättställ finns är det placerat så att avståndet från centrum på avloppsröret på tvättstället till sidoväggen är 0,45-0,50 meter. Referens 2(3:145),3 §		
4.14	Personer med svårt att röra sig kan behöva stödja sig både i sittande och stående ställning på tvättstället, som därför måste vara stabilt och inte för högt.	Om tvättställ finns är överkant cirka 0,80 meter över golv. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.15	Personer i rullstol måste ha fritt utrymme för sina ben och för rullstolens benstöd och fotplattor.	Om tvättställ finns är vattenlås och rör är dragna i eller bakåt mot väggen. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.16	Personer som är kortvuxna eller använder rullstol eller rollator kan ha svårt att böja sig fram eller sträcka sin arm längre än 0,3 meter. Möjlighet att kunna öppna och stänga vattenkranen med endast en hand/arm är nödvändig för personer med funktionsförmåga i endast en hand/arm.	Om tvättställ finns är engreppsblandare nåbar inom räckvidden 0,3 meter från handfatets framkant. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.17	Personer med svårt att se eller svårt att bearbeta, tolka och förmedla information kan bli oavsiktligt blöta eftersom sensorn aktiveras när den känner av något föremål, vilket personen kan vara helt oförberedd på.	Om tvättställ finns är inte blandare sensorstyrd. Referens 1		

4.18	Personer med svårt att röra sig kan behöva stödja sig mot tvättstället för att lättare nå tvålen om den är placerad över tvättstället. Personer som är kortvuxna eller använder rullstol kan även ha svårt att böja sig fram eller sträcka sin arm längre än 0,3 meter. Det ska vara möjligt att ta tvål med en hand.	Om tvättställ finns är tvålautomat med engreppsfunktion placerad med funktionen cirka 0,8 till högst 0,9 meter över golvet och inom räckvidden 0,3 meter från handfatets framkant. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.19	Personer med svårt att röra sig, som är kortvuxna eller använder rullstol ska enkelt kunna torka sina händer. Placering och utformning av torkmöjligheten ska fungera för både sittande och stående personer. Pappersbehållare där pappret dras ut nedåt och rivs av kan innebära svårigheter.	Om torkmöjligheter finns såsom pappershanddukar ska dessa vara enkelt att hantera med en hand och är placerade med den del eller funktion som ska nås på cirka 0,8 – högst 0,9 meter över golv. Referens 2(3:145),3,5 §	Om torkmöjligheter finns såsom pappershanddukar med mera ska dessa vara enkelt att hantera med en hand och är placerade med den del eller funktion som ska nås på cirka 0,9 – 1,0 meter över golv. Referens 2(3:145),3,5 §	
4.20	Personer som är kortvuxna eller använder rullstol har möjlighet att kunna hänga upp sin jacka om minst en klädkrok sitter lågt. Ytterligare en krok på 1,2 meter över golv kan vara lämpligt. Är kroken placerad för nära ett hörn tar fotplattor emot och personen når inte.	Minst en klädkrok är placerad cirka 0,8 – 0,9 meter över golv och minst 0,7 meter från hörn. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.21	Personer som använder rullstol, är kortvuxna eller med mag- eller tarmsjukdom som fordrar användning av bandage eller andra hjälpmedel ska på ett bekvämt sätt kunna se för att hantera sin situation. Spegel är placerad över eventuellt tvättställ.	Spegel är placerad med underkant cirka 0,8 meter och överkant minst 1,8 meter över golv. Referens 2(3:145), 3 §	Spegel är placerad med underkant cirka 0,9 meter och överkant minst 1,8 meter över golv. Referens 2(3:145), 3,5 §	

4.22	Personer med till exempel mag- eller tarmsjukdom ska ha möjlighet att kunna lägga hjälpmedel såsom rena bandage med mera på en hylla, torrt placerad. Hyllan ska tåla viss belastning då personer kan behöva stödja sig på den vid hantering av hjälpmedel. Om den är fällbar ska den vara lätt användbar med en hand.	En avlastningshylla cirka 0,4 meter lång och cirka 0,3 meter bred är placerad nära tvättställ och toalettstol. Den har ljushetskontrast minst 0,40 enligt NCS mot vägg samt är placerad cirka 0,8 meter över golv. Referens 2(3:145),3,5 §	En avlastningshylla cirka 0,4 meter lång och minst 0,2 meter bred är placerad nära tvättställ och toalettstol. Den har ljushetskontrast minst 0,40 enligt NCS mot vägg samt är placerad cirka 0,8 meter över golv. Referens 2(3:145),3,5 §	
4.23	Den slutna behållaren som avses är stor nog att exempelvis rymma vuxenblöjor. Det innebär att en behållare för dambindor inte är tillräckligt stor. Kan vara försedd med hjul.	Större behållare med lock för använda hjälpmedel för till exempel inkontinens finns. Referens 2(3:145),3,5 §		

För Handikapptoiletter gäller också avsnitten:

3. Dörrar och öppningar till byggnader såsom fågeltorn, utsiktsplatser, gömsle

För toaletter med mindre yta gäller följande standard:

4.24	Personer som använder rollator eller annat gästöd kan behöva det fria passagemåttet 0,84 meter.	Fritt passagemått för dörr (vid slagdörr uppställd 90°) är minst 0,84 meter. Referens 1,5	Fritt passagemått för dörr (vid slagdörr uppställd 90°) är minst 0,80 meter. Referens 2 §	
4.25	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har lättare att hitta föremål som har ljushetskontrast mot bakgrunden.	Orienterande strategiska föremål såsom tvättställ, toalettstol och övrig inredning har ljushetskontrast mot bakgrund 0,40 enligt NCS. Referens 2(3:145),3,5 §		

4.26	Personer med till exempel mag- eller tarmsjukdom ska ha möjlighet att kunna lägga hjälpmedel såsom vuxenblöjor, medicinförpackningar, kompresser, med mera på en hylla, torrt placerad. Hyllan ska tåla viss belastning då personer kan behöva stödja sig på den vid hantering av hjälpmedel.	En stabil avlastningshylla är placerad nära toalettstol med närhet till tvättställ. Den har ljushetskontrast minst 0,40 enligt NCS mot vägg. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.27	Personer som är kortvuxna eller med mag- eller tarmsjukdom som fordrar användning av bandage eller andra hjälpmedel ska bekvämt kunna se för att hantera sin situation. Spegel är placerad över eventuellt tvättställ.	Spegel är placerad med underkant cirka 0,8 meter och överkant minst 1,8 meter över golv. Referens 2(3:145), 3 §	Spegel är placerad med underkant cirka 0,9 meter och överkant minst 1,8 meter över golv. Referens 2(3:145), 3,5 §	
4.28	Den slutna behållaren som avses är stor nog att exempelvis rymma vuxenblöjor. Det innebär att en behållare för dambindor inte är tillräckligt stor. Kan vara försedd med hjul.	Större behållare med lock för använda hjälpmedel för till exempel inkontinens finns. Referens 2(3:145),3,5 §		
4.28	Personer med svårt att röra sig ska kunna öppna och stänga vattenkranen med endast en hand/arm utan att behöva vrida eller använda stor kraft.	Om tvättställ finns, finns engreppsblandare. Referens 2,3,5 §		
4.29	Personer med svårt att se eller svårt att bearbeta, tolka och förmedla information kan bli oavsiktligt blöta eftersom sensorn aktiveras när den känner av något föremål, vilket personen kan vara helt oförberedd på.	Om tvättställ finns är blandaren inte sensorstyrd. Referens 1		

För övriga Toaletter gäller också avsnitten:

3. Dörrar och öppningar till byggnader såsom fågeltorn, utsiktsplatser, gömsle

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.

5. Trappor i utomhusmiljö

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska, där funktionsnedsättningen ej omöjliggör, självständigt och säkert kunna förflytta sig i och intill trappan. Trappans utformning ska även möjliggöra förflyttning med personligt stöd.

Standard:

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
5.1	Personer med svårt att se eller röra sig kan ramla i trappan om det finns ojämna trappsteg eller utstickande plansteg (trappnosar). Höga trappsteg kräver god rörlighet och styrka i höfter, knän och fötter. Steghöjden bör därför inte överstiga 150 mm. Det är viktigt att det finns ett sättsteg så att foten inte fastnar under plansteget.	Trappor har jämna hals säkra trappsteg med stegdjup minst 300 mm. Det finns inga trappsteg med avvikande höjd. Referens 2,4 §		
5.2	Personer med svårt att se eller röra sig har lättare att gå i raka trappor utan att falla. Vid behov av assistans eller ledsagning försvårar en svängd trappa förflyttningen. En lätt svängd trappa där man kan se nästa vilplan från utgångspunkten kan betraktas som rak. Två personer i bredd till exempel när en person leder eller stöder en annan kräver minst 1,2 meter.	Trapplopp är raka med minsta fria bredd 1,3 meter. Referens 2 §	Trapplopp är svängda med minsta fria bredd 1,3 meter. Referens 2 §	

5.3	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har lättare att hitta föremål som har ljushetskontrast mot bakgrunden.	Ledstänger har ljushetskontrast mot bakgrund 0,40 enligt NCS. Referens 2,3,4 §		
5.4	Personer med svårt att röra sig kan behöva stöd vid upp- och nedstigning från översta respektive nedersta trappsteget. En greppvänlig ledstång har diameter mellan 30 - 45 mm. Personer som har svårt att se behöver känna var trappan slutar och börjar. Om inte ledstängerna löper förbi översta och nedersta trappsteget så innebär det en säkerhetsrisk.	Ledstänger är greppvänliga och sträcker sig 0,30 meter förbi översta och nedersta stegframkanten. Referens 2,3,4 §		
5.5	Personer med svårt att röra sig eller se kan förflytta sig genom trappan utan att släppa taget om ledstången om den dras obruten förbi vilplan.	Ledstänger löper oavbrutet och går att hålla i även förbi infästningarna. Referens 2,3,4 §		
5.6	Ledstänger måste finnas på båda sidor om trappan om endast ena handen kan användas att stödja sig på. Vid verksamheter som till exempel en teater får detta anpassas till förutsättningarna på platsen. Ett bra mått på ledstångens diameter kan vara 30 - 45 mm.	Ledstänger finns på båda sidor om trappan. Referens 2,3,4 §		

5.7	Personer med svårt att röra sig eller se kan behöva en ledsagare bredvid sig som stöd. Två personer som går bredvid varandra kan kräva en bredd på minst 1,2 meter.	Ledstängerna inkräktar högst 100 mm på trappans fria bredd. Referens 2 §		
5.8	Personer med svårt att röra sig kan använda en ledstång på 0,90 meter höjd.	Ledstänger är placerade på höjden 0,90 meter. Referens 2,4 §		
5.9	Personer med svårt att tåla vissa ämnen kan få problem av naturligt eller syntetiskt gummi, kobolt, krom och framför allt nickel. Nickel ger upphov till de svåraste kontaktallergierna. EU-regler begränsar hur mycket nickel som får läcka ut från produkter som kommer i direkt kontakt med huden.	Nickel, krom, kobolt samt naturligt eller syntetiskt gummi finns inte eller är bundet i knappar, ledstänger och manöverdon. Referens 1,6		
5.10	Personer med svårt att se kan av misstag gå in under trappan och slå i huvudet om inte trappan byggs in. Fribärande trappa innebär att trappan är öppen under.	Trappor är inbyggda. Referens 2,3 §	Fribärande trappor har någon form av skydd längs sidorna som är visuellt och kännbart markerat upptill och nedtill. Referens 2,3,4 §	
5.11	Personer med svårt att se eller svårt att bearbeta, tolka och förmedla information kan uppfatta nivåskillnaden om trappan förses med kontrastmarkering. Kontrastmarkeringens friktion ska inte vara så hög att det kan innebära risk för snubbling.	På hela nedersta plansteget och motsvarande lika stor del av framkanten på trappavsatsen vid översta sättsteget finns en ljushetskontrast på minst 0,40 enligt NCS i varje trapplopp. Markeringen är konsekvent utförd i hela området. Referens 2,4 §	På framkanten på nedersta plansteget och på framkanten på trappavsatsen vid översta sättsteget finns en ljushetskontrast på minst 0,40 enligt NCS i varje trapplopp. Referens 3 §	

5.12	Personer med svårt att se kan skada sig om det finns hinder som är placerade på lägre höjd än 2,2 meter till exempel skyltar eller nedhängande vegetation. Ett föremål som skjuter ut mer än 0,1 meter kan anses vara utskjutande.	Utskjutande eller svårupptäckta hinder under 2,2 meter finns inte. Referens 2,3,4 §		
------	--	---	--	--

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.
6. SS-EN 81-70; Svensk Standard, artikelnummer 34152, fastställd 2003-05-28.
Safety rules or the construction and installation of lifts – Particular applications for passenger and good passenger lifts –
Part 70: Accessibility to lifts for persons including persons with disability.

6. Ramper i utomhusmiljö

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska självständigt och säkert kunna ta sig upp på, förflytta sig och ta sig ifrån rampen. Rampens utformning ska möjliggöra förflyttning med personligt stöd.

Standard:

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
6.1	Personer som använder rullstol eller rollator behöver kunna ta sig fram på ett stadigt underlag. Lös ramp innebär en säkerhetsrisk eftersom den kan flytta sig när personer i rullstol eller med rollator använder den. Provisoriska ramper med till exempel två lösa skenor ska inte användas. Det är riskfyllt att köra upp på en sådan både med manuell rullstol eller en 250 kg tung elrullstol och omöjligt med rollator.	Rampen är stationär och stadigt förankrad i mark. Referens 1		
6.2	Personer som använder rullstol eller rollator kan uppleva det omöjligt att ta sig upp för en ramp till exempel bestående av regnvått trä eller liknande eller om hjulen på hjälpmedlet sjunker ner i underlaget.	Rampen har jämn, hård och halsäker beläggning. Referens 2,3,4 §		
6.3	Personer som använder rullstol behöver en fri bredd på cirka 1,5 meter för att kunna möta en gående person.	Hela rampen har en fri bredd på minst 1,5 meter. Referens 4 §	Hela rampen har en fri bredd på minst 1,3 meter. Referens 2,3 §	

6.4	Personer med svårt att röra sig kan ha stora svårigheter om rampen är för brant. Personer som använder rullstol eller rollator måste hålla emot med hjälp av sina armar för att inte rulla bakåt. Många klarar inte detta om lutningen är brantare än 1:20. Dessutom kan rullstolen välta vid för branta lutningar.	Rampens lutning/ längsfall är högst 1:20 och sträcker sig högst 10 meter utan avbrott för ett vilplan (höjdskillnad högst 0,5 meter). Den totala höjdskillnaden för ramper är högst 1 meter. Bergiga partier med stora höjdskillnader kan vara exempel på delar av platser och områden där det med hänsyn till terrängen är obefogat att föreskrifterna gäller fullt ut (referens 4). Referens 2,3,4 §	Rampens lutning/ längsfall är högst 1:12 och sträcker sig högst 6 meter utan avbrott för ett vilplan (höjdskillnad högst 0,5 meter). Den totala höjdskillnaden för ramper är högst 1 meter. Referens 2,3 §	
6.5	Personer som använder rullstol eller rollator kan uppleva att det är arbetsamt att ta sig upp för en lutning. För att inte rulla bakåt måste personen hela tiden hålla emot med hjälp av sina armar. Vilplanet ger möjlighet till paus och är helt nödvändig för att kunna passera en dörr.	Rampens vilplan är minst 2 meter långt och horisontellt. Referens 2,4 §		
6.6	Personer med svårt att se kan få problem att orientera sig och personer med svårt att röra sig och användare av rullstol eller rollator får mycket svårt att hålla balansen samt styra vid sidolutningar. Vilplanet utomhus ska ses som en gångyta.	Vilplanets lutning i sidled/tvärfall högst 1:50. Referens 2,4 §		

6.7	Personer som använder rullstol eller rollator behöver avåkningsskydd för att hindra rullstols- eller rollatorhjulen att hamna utanför kanten. Dessutom kan personer med svårt att se orientera sig med teknikkäppen på rampen med hjälp av avåkningsskydden. Det kan också vara ett räcke placerat 0,1 – 0,3 meter över underlaget.	Ramp är försedd med minst 40 mm höga avåkningsskydd på båda sidor. Referens 2,3,4 §		
6.8	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har lättare att hitta föremål som har ljushetskontrast mot bakgrunden.	Ledstänger har ljushetskontrast mot bakgrund 0,40 enligt NCS. Referens 2,3,4 §		
6.9	Personer med svårt att röra sig kan behöva stödja sig redan vid rampens början och slut för att hålla balansen. En greppvänlig ledstång har diameter mellan 30 - 45 mm. Personer som har svårt att se behöver känna var rampen börjar och slutar. Om inte ledstången löper förbi rampens början och slut så innebär det en säkerhetsrisk.	Ledstänger är greppvänliga och sträcker sig 0,30 meter förbi rampens början och slut. Referens 2,3,4 §		
6.10	Ledstång måste finnas på båda sidor om rampen om endast ena handen kan användas att stödja sig på.	Ledstänger finns på båda sidor om rampen. Referens 2,3,4 §		

6.11	Personer med svårt att röra sig eller se kan behöva en ledsagare bredvid sig som stöd. Två personer som går bredvid varandra kan kräva minst 1,2 meter bredd.	Ledstänger inkräktar högst 100 mm på rampens fria bredd. Referens 2 §		
6.12	Personer med svårt att röra sig eller se kan förflytta sig genom rampen utan att släppa taget om ledstången om den dras obruten förbi vilplan.	Ledstänger löper oavbrutet och går att hålla i förbi infästningarna. Referens 2,3,4 §		
6.13	Personer med svårt att röra sig eller är kortvuxna kan behöva ledstänger på varierande höjd för att få ett bra balansstöd. Ledstänger på höjden 0,70 m kan möjliggöra för rullstolsanvändaren att med ena handen dra sig uppför rampen med hjälp av ledstången och med den andra handen driva på rullstolshjulet.	Ledstänger är placerade på höjderna 0,70 meter och 0,90 meter. OBS: Enligt BFS 2008:6 "Öppningar i intervallet 110-230 mm bör undvikas." Detta är en säkerhetsfråga. Referens 4 §	Ledstänger är placerade på höjden 0,90 meter. Referens 2,3 §	
6.14	Personer med svårt att tåla vissa ämnen kan få problem av naturligt eller syntetiskt gummi, kobolt, krom och framför allt nickel. Nickel ger upphov till de svåraste kontaktallergierna. EU-regler begränsar hur mycket nickel som får läcka ut från produkter som kommer i direkt kontakt med huden.	Nickel, krom, kobolt samt naturligt eller syntetiskt gummi finns inte eller är bundet i knappar, ledstänger och manöverdon. Referens 1,6		

6.15	Rampen ska vara möjlig att upptäcka för person som har svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla formation.	Ytan strax före och efter rampen är kännbar och har ljushetskontrast 0,40 enligt NCS mot omgivande golv eller mark. Referens 2,4 §		
6.16	Personer med svårt att se kan skada sig om det finns hinder som är placerade på lägre höjd än 2,2 meter till exempel skyltar eller nedhängande vegetation. Ett föremål som skjuter ut mer än 0,1 meter kan anses vara utskjutande.	Utskjutande eller svårupptäckta hinder under 2,2 meter finns inte i ramper. Referens 2,3,4 §		

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.
6. SS-EN 81-70; Svensk Standard, artikelnummer 34152, fastställd 2003-05-28.
Safety rules or the construction and installation of lifts – Particular applications for passenger and good passenger lifts –
Part 70: Accessibility to lifts for persons including persons with disability.

7. Gömslen

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska enkelt, självständigt och säkert kunna använda gömslet.

Standard

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
7.1	Personer som använder rullstol eller är kortväxt ser endast himlen om öppningarna är för högt placerade. Genom att variera öppningsspannet tillgodoses olika behov.	Minst en öppning/glugg är placerad på höjden 0,85 meter från golv till öppning. Öppningen/gluggen är minst 0,3 meter hög. Referens 1		
7.2	Personer med svårt att röra sig har hjälp av att kunna stödja sig på sina armar för att stabilt kunna hålla sin kikare och behöver då också få plats med sina ben och fötter under bordsskivan.	Om skiva finns är den 0,3 meter djup, som stöd för armbågar vid användning av kikare och placerad 0,25 meter under öppningens/gluggens nederkant. Utrymme 0,6 meter (inklusive skiva 0,3 meter för ben och fotplattor finns. Referens 1	Om skiva finns är den 0,3 meter djup, som stöd för armbågar vid användning av kikare placerad 0,25 meter under öppningens/gluggens nederkant. Utrymme för ben och fotplattor finns under den 0,3 meter breda skivan. Referens 1	
7.3	Personer som använder större utomhusrullstol behöver svängsumsyta minst 2 meter i diameter.	Den fria svängsumsytan (möbelfri) i anslutning till öppningar/gluggar är minst 2,0 meter i diameter. Referens 4 §		

7.4	Det är angeläget att personer i rullstol kan sitta bredvid sitt sällskap eller att rollatorn kan placeras ur vägen vid sidan om bänken. Platsen måste då ha tillräcklig bredd för rullstolen och rollatorn.	Vid fasta bänkar finns vid öppningarna/gluggarna en minst 0,9 meter fri yta för rullstol eller rollator. Referens 1		
7.5		Sittplatser finns. Utformning se avsnitt 10. Rastplatser standard 10.3.		
För Gömslen gäller också avsnitten: 3. Dörrar och öppningar till byggnader såsom fågeltorn, utsiktsplatser och gömslen 5. Trappor 6. Ramper				

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.

8. Utsiktsplatser och Fågeltorn

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska enkelt, självständigt och säkert kunna ta sig till och använda utsiktsplats och del av fågeltorn.

Standard

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
8.1	Personer som använder större utomhusrullstol behöver svängrumsyta minst 2 meter i diameter.	Den fria svängningsytan (möbelfri) är minst 2,0 meter i diameter. Referens 4 §		
8.2	Personer som använder rullstol eller är kortvuxna behöver kunna se ut utan att hindras av räcken i ögonhöjd.	Räcken medger fri sikt i spannet mellan 0,85-1,3 meter. Referens 1		
8.3		Sittplatser finns. Utformning se avsnitt 10. Rastplatser standard 10.3.		

För Utsiktsplatser och Fågeltorn gäller också avsnitten:

3. Dörrar och öppningar till byggnader såsom fågeltorn, utsiktsplatser och gömslen

5. Trappor

6. Ramper

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1

4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader.
BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik
ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.

9. Fiskeplatser

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska enkelt, självständigt och säkert kunna ta sig till och använda fiskeplatsen.

Standard:

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
9.1		Landgång som ansluter till fiskebrygga. Utformning se avsnitt 6. Ramper. Referens 4 §		
9.2	Personer som använder större utomhusrullstol behöver normalt svängrumsyta minst 2,0 meter i diameter men på en så begränsad yta som en brygga behövs minst 2,3 meter i diameter. För att kunna vända krävs i regel också att användaren backar några gånger. Plats för att hantera fiskespön och god marginal till bryggans kanter behövs.	Bryggan har en fri vändyta på minst 2,3 meter i diameter. Referens 1	Bryggan har en fri vändyta på minst 2,0 meter i diameter. Referens 4 §	
9.3	Person som använder rullstol eller rollator behöver avåkningsskydd för att hindra rullstols- eller rollatorhjulen att hamna utanför kanten. Dessutom kan personer med svårt att se orientera sig med teknikkäppen på rampen med hjälp avåkningsskydden.	Hela bryggan är försedd med avåkningsskydd minst 40 mm högt. Referens 4 §		

9.4	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har lättare att se bryggans gränser mot vattnet om kanterna har ljushetskontrast mot bakgrunden.	Bryggans kanter kontrasterar i ljushet minst 40 enheter enligt NCS mot övriga bryggan. Referens 4 §		
9.5	Personer som använder rullstol eller rollator kan lätt fastna med hjulen på tvären mellan gliporna om dessa inte görs så smala som är tekniskt möjligt. Även en käpp kan fastna mellan gliporna.	Gliporna mellan brädorna är 10 mm breda eller mindre. Referens 1	Gliporna mellan brädorna är 20 mm breda eller mindre. Referens 1	
9.6		Sittplatser finns. Utformning se avsnitt 10. Rastplatser standard 10.3.		
9.7	Personer med svårt att röra sig, se eller bearbeta, tolka och förmedla information kan behöva ett skyddsräcke som balansstöd, trygghet och en fast punkt att orientera sig kring.	Skyddsräcke finns på en sida av bryggan försedd med vertikala öppningar cirka 0,2 meter för att underlätta att få upp fisken. Referens 1	Skyddsräcke finns på en sida av bryggan. Referens 1	

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.

10. Rastplatser

Bord och bänkar, Sittplatser, Grillplatser, Vindskydd

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska enkelt, självständigt och säkert kunna använda bord och bänkar, sittplatser, grillplatser och vindskydd.

Standard:

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
Generellt rastplatser				
10.1	De flesta personer som använder rullstol eller rollator kan bara ta sig fram på hårdgjord yta. Hårdgjord yta innebär att rullstolens eller rollatorns hjul inte slirar eller sjunker ned i underlaget. Exempel på hårdgjort material är asfalt, betongmarkplattor, vattnat stenmjöl och grusgångar med ytbehandlade gångytor.	Markyta är hårdgjord, jämn och halksäker. Referens 2,3,4,5 §		
10.2	Personer som använder större utomhusrullstol behöver svängrumsyta minst 2,0 meter i diameter. För att kunna vända krävs i regel också att användaren backar några gånger om rullstolen ska kunna vända på ytan.	Fri vändyta är minst 2,0 x 2,0 meter och lutar max 2% (1:50). Referens 4,5 §		

Sittplatser				
10.3	Sittplatsens ryggstöd kan behövas som balansstöd och avlastning. Sitthöjden kan vara avgörande för att kunna sätta sig och resa sig. Fötterna ska kunna placeras under sittytan inför uppresning. Armstöd kan behövas både för att sätta sig och resa sig samt för att hålla balansen. En liten lutning bakåt av sitsen accepteras så att vattnet kan rinna av.	Det finns tillgång till sittplatser som är stadiga, med rygg- och armstöd. Sitthöjd 0,5 meter. Armstöden är 0,7 meter höga, greppvänliga och når förbi sittytans framkant. Referens 4 §	Det finns tillgång till sittplatser som är stadiga, med rygg- och armstöd. Sitthöjd 0,45 - 0,49 meter. Armstöden är 0,7 meter höga, greppvänliga och når förbi sittytans framkant. Referens 4 §	
Bord och bänkar				
10.4	Personer med svårt att röra sig kan enklare sätta sig om sittbänken sträcker sig förbi bordets ben. Personer som använder rullstol kan sitta med vid bordet och få plats med sina ben under det om bordet skjuter ut 0,60 meter längre än bordsbenet.	Vid sammanbyggda bord och bänkar skjuter bänkarna och bordsskivan ut 0,6 meter utanför bordets ben vid kortändan. Referens 1		
10.5	Personer med utomhusrullstol behöver mer plats under bordet eftersom dessa rullstolar är högre och kanske används det tjockare kläder under utomhusvistelsen. Armstöd på rullstol ska få plats under en eventuell sarg.	Bordet har 0,75 meter fri höjd under bordsskivan. Referens 1		
Grillplats				
10.6	Personer med svårt att röra sig kan uppleva det svårt att böja sig ned för långt medan en person som använder rullstol kan finna det ansträngande att lyfta sina armar högt.	Grillbäddens höjd är mellan minst 0,5 meter och högst 0,8 meter ovan mark. Referens 1		

10.7	Personer som använder rullstol eller rollator vill sitta med i gemenskapen.	Vid fasta sittplatser runt grillen finns plats bredvid, minst 0,9 meter bred för rullstol och rollator. Referens 4 §		
Vindskydd				
10.8	Personer med rullstol kan flytta sig med hjälp av armarna direkt från rullstol över till vindskyddet.	Om det finns golv i vindskyddets är det placerat 0,5 meter ovan mark. Referens 1		
10.9	Personer som använder rullstol eller rollator behöver kunna skydda hjälpmedlen mot regn och vind.	Vindskyddets tak går ut minst 1 meter utanför dess golv. Plats finns för rullstol eller rollator under tak och innanför väggarna på vindskyddets kortsida. Referens 1		

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.

11. Badplatser

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska enkelt, självständigt och säkert kunna använda badplatserna. Tillgång till omklädningshytt finns.

Standard:

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
Generellt badplats				
11.1	Personer med svårt att se, höra, röra sig eller har epilepsi och diabetes kan vara helt beroende av sin assistanshund. Assistanshund är en gemensam beteckning för ledarhund, service- och signalhund.	Ledar-, signal- och servicehund är tillåten. Referens 1		
11.2	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har lättare att se föremål som kontrasterar mot bakgrunden.	Om det finns flytbojar är de ljushetskontrasterande minst 40 enheter enligt NCS mot närmaste yta och markerar badområdets yttre gränser. Referens 1		
11.3	Personer som använder rullstol eller rollator behöver vid förflyttning hårdgjorda ytor där inte rullstolens eller rollatorns hjul slirar eller sjunker ned i underlaget. Exempel på hårdgjord gångväg kan vara trätrallar eller liknande.	Sandig och ojämn strand har hårdgjord gångväg fram till vattnet och/eller bryggan. Referens 4 §		

11.4	Två personer som använder utomhusrullstol kan mötas om den fria bredden är minst 1,80 meter. Personer med svårt att se som har ledsagare bredvid upptar 1,2 meter av gångvägens bredd. Utomhusrullstolar kräver vändyta 2,0 meter i diameter.	Gångväg har en fri bredd på minst 2,0 meter, alternativt minst 1,8 meter med vändzoner med högst 100 meters mellanrum eller där sikten är skymd. Vändzonerna är minst 2,0 meter i diameter inklusive gångytan. Referens 4,5 §		
11.5	Personer som använder rullstol eller rollator kan lätt fastna med hjulen på tvären mellan gliporna om dessa inte görs så smala som är tekniskt möjligt. Även en käpp kan fastna mellan gliporna.	Gliporna mellan brädorna är 10 mm breda eller mindre. Referens 1	Gliporna mellan brädorna är 20 mm breda eller mindre. Referens 1	
11.6		Ramp som går ut i vattnet. Utformning se avsnitt 6. Ramper.		
Badbrygga				
11.7		Ramp som ansluter till brygga se avsnitt 6. Ramper. Referens 4		
11.8	Personer som använder större utomhusrullstol behöver normalt svängningsyta minst 2,0 meter i diameter men på en så begränsad yta som en brygga behövs minst 2,3 meter i diameter. För att kunna vända krävs i regel också att användaren backar några gånger och god marginal till bryggans kanter behövs.	Bryggan har en fri vändyta på minst 2,3 meter i diameter. Referens 1	Bryggan har en fri vändyta på minst 2,0 meter i diameter. Referens 4	

11.9	Personer med svårt att röra sig, se eller bearbeta, tolka och förmedla information har stor nytta av ett räcke som stöd för att hålla balansen respektive orientera sig till i- och urstigningsplatsen till badet.	Bryggan är försedd med ledstänger på ena sidan på höjderna 0,7 och 0,9 meter ovan för bryggan. Räcket leder fram till trappa, ramp, eventuell rutschkana samt bryggkant för ned- och uppstigning. Referens 1		
11.10	Personer som använder rullstol eller rollator behöver avåkningsskydd för att hindra rullstols- eller rollatorhjulen att hamna utanför kanten. Dessutom kan personer med svårt att se orientera sig med teknikkäppen på rampen med hjälp av avåkningsskydden. Genom att avåkningsskydden är placerad på endast en sida möjliggörs hopp och dylikt från bryggans övriga sidor	Bryggan är försedd med minst 40 mm högt avåkningsskydd eller är räcke placerat 0,1 – 0,3 meter över underlaget på samma sida som ledstängerna. Referens 4 §		
11.11	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har lättare att se bryggans gränser mot vattnet om kanterna har ljushetskontrast mot bakgrunden.	Bryggans kanter kontrasterar i ljushet minst 40 enheter enligt NCS mot övriga bryggan. Referens 4 §		
11.12	Personer som använder rullstol eller rollator kan lätt fastna med hjulen på tvären mellan gliporna om dessa inte görs så smala som är tekniskt möjligt. Även en käpp kan fastna mellan gliporna.	Gliporna mellan brädorna är 10 mm breda eller mindre. Referens 1	Gliporna mellan brädorna är 20 mm breda eller mindre. Referens 1	

11.13	Personer med svårt att röra sig kan behöva komma direkt i djupt vatten för att kunna simma och inte behöva stödja på benen.	Trappa finns på både djupt och lågt vatten. Trappstegs utformning enligt avsnitt 5. Trappor. Referens 1	Trappa finns endast på djupt vatten eller lågt vatten. Trappstegs utformning enligt avsnitt 5. Trappor. Referens 1	
11.14	Personer som förflyttar sig upp och ned i vattnet sittande på trappstegen, har nytta av att ledstänger placeras på höjden 0,7 meter.	Ledstång finns på båda sidor om trappan placerad på höjden 0,7 meter och 0,9 meter. OBS: Enligt BFS 2008:6 ”Öppningar i intervallet 110-230 mm bör undvikas.” Detta är en säkerhetsfråga. Utformning enligt avsnitt 5. Trappor. Referens 1	Ledstång finns på båda sidor placerad på höjden 0,9 meter. Utformning enligt avsnitt 5. Trappor. Referens 1	
11.15		Sittplatser finns. Utformning se avsnitt 10. Rastplatser standard 10.3.		
Omklädningshytter				
11.16	Personer som använder rullstol kan vara helt beroende av ett långt draghandtag på dörrens insida för att kunna stänga dörren efter sig. Draghandtagets placering syftar till att utesluta klämningsrisk.	Om det finns dörr finns ett cirka 0,6 meter långt draghandtag på dörrens insida placerat centralt och vågrätt cirka 0,8 meter över golv. Referens 1		
11.17	Sitthöjden kan vara avgörande för att kunna sätta sig och resa sig. Sitthöjden baseras på allmänna rådet i referens 4.	Tillgång till en väggfast bänk 0,5 meter hög, 0,6 m bred och minst 1,2 meter lång finns. Referens 1	Tillgång till väggfast bänk 0,45 – 0,49 meter hög, 0,6 meter bred och minst 1,2 meter lång finns. Referens 1	

11.18	Personer med svårt att röra sig kan behöva balansstöd vid omklädning liksom vid förflyttning till sittande på bänken samt vid uppresning till stående.	Tillgång till ett stödhandtag, minst 0,6 meter långt, är placerat på båda kortsidor om bänken högst 0,8 meter över golv. Referens 1		
11.19	Personer som använder rullstol eller är kortvuxna har möjlighet att kunna hänga upp sina kläder om en klädkrok sitter lågt placerad. Är kroken placerad för nära ett hörn tar fotplattorna mot och personen når inte kroken.	Några klädkrokar är placerade 0,8 – 0,9 meter över golv och minst 1,0 meter från hörn. Övriga krokar på valfri höjd. 1,2 meter kan vara en kompletterande höjd. Referens 3,5 §	Några klädkrokar är placerade 0,8 – 0,9 meter över golv och minst 0,7 meter från hörn. Övriga krokar på valfri höjd. 1,2 meter kan vara en kompletterande höjd. Referens 3,5 §	
11.20	Personer med mindre utomhusrullstol behöver minst en fri yta med diametern 1,5 meter för att kunna flytta sig över på bänken. En större utomhusrullstol kräver minst en fri vändyta på 2,0 meter i diameter.	Fri golvyta framför bänk och eventuellt klädskap är minst 2,0 x 2,0 meter. Referens 1	Fri golvyta framför bänk och eventuellt klädskap är minst 1,5 x 1,5 meter. Referens 2 §	

För Omklädningshytter gäller också avsnitten:

- 3. Dörrar och öppningar till byggnader såsom fågeltorn, utsiktsplatser och gömslen**
- 5. Trappor**
- 6. Ramper**

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1

4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader.
BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik
ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.

12. Skyltinformation - utformning och placering i utemiljöer

Riktlinje:

Personer med olika funktionsnedsättningar ska, där funktionsnedsättningen ej omöjliggör det, självständigt och enkelt kunna ta del av informationen och kunna använda sig av den.

Standard:

	SYFTE	GRÖN	GUL	RÖD
	Utformning			
12.1	Personer med svårt att bearbeta, tolka och förmedla information har lättare att ta till sig budskap som inte är långa och abstrakta.	Informationen/ skyltningen är lättbegriplig. Referens 2,3,4,5 §		
12.2	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information uppfattar lättare linjära typsnitt som är jämntjocka till exempel Arial och Frutiger och inte kursiva.	Skyltens text består av linjära typsnitt. Referens 1	Skylten är lättläst. Referens 2,3,4,5 §	
12.3	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information måste ha möjlighet att ta del av information i anpassade former. Ambitionen bör vara att i största möjliga utsträckning använda pictogram eller annan välkänd bildsymbol. Pictogram gör det möjligt för många att tolka informationen till exempel om man inte förstår språket eller inte kan läsa text. Finns på www.pictogram.se	Skylt-/tavelinformation är utformad med både text och pictogram. Referens 1	Skylt-/tavelinformation är utformad med både text och välkänd bildsymbol. Referens 2 (3:1425)3,4,5 §	

12.4	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information kan ha behov av kort information i relief i form av enstaka ord eller siffror till exempel toalett eller kortare namn. Höjden gör det möjligt att läsa skylten kännbart (taktilt) med fingrarna om texten är upphöjd (relief) eller på punktskrift. Personer med svårt att se måste kunna komma nära en skylt. Synfältet kan utgöra en kvadratmeter framför fötterna eller 0,1 till 0,3 meter framför ögonen.	Skyltar/tavlor med <u>enstaka</u> ord/siffror, som kan läsas på nära håll och som går att komma tätt intill, skrivs med versaler för att läsas kännbart i relief (minst 1 mm upphöjning) <u>och</u> i punktskrift. Skyltens höjdplacering se 12.18 och 12.19. Referens 2 (3:1425),3,4,5 §	Skyltar/tavlor med <u>enstaka</u> ord/siffror, som kan läsas på nära håll och som går att komma tätt intill, skrivs med versaler för att läsas kännbart i relief. Referens 2(3:1425,3,4,5 §	
12.5	Personer med svårt att se har behov av att teckenstorlek, pictogram eller annan bildsymbol är anpassad efter läsavstånd. Angivet avstånd avser till exempel hängande skyltar. Läsavstånd i mm divideras med 250 exempelvis avståndet 20 000 mm (20 m) kräver en texthöjd på minst 80 mm.	Skyltar/tavlor som enbart läses på avstånd har textstorlek minst 70 mm (mäts på versaler). Referens 2 (3:1425),3,4,5 §		
12.6	Personer med svårt att se har behov av att teckenstorlek eller annan välkänd bildsymbol är anpassad efter läsavstånd. Angivet avstånd avser till exempel skyltar till aktiviteter, fågeltorn och toaletter.	Skyltar/tavlor som läses både på avstånd och går att komma nära intill, har textstorlek minst 25 mm (mäts på versaler). Referens 2(3:1425),3,4,5 §		

12.7	Personer med svårt att se har vid längre information behov av teckenstorlek som är minst 20 punkter mätt i Arial.	Skyltar/tavlor, som man kan komma tätt intill, med information bestående av flera ord har textstorlek minst 5 mm (mäts på versaler). Referens 1		
12.8	Personer som är blinda eller har svårt att bearbeta, tolka och förmedla information har vid längre information i svartskrift behov av kompletterande former som punktskrift och lättläst.	Sammanfattning av längre information/instruktion finns på punktskrift och lättläst. Referens 1		
12.9	Personer med svårt att bearbeta eller tolka information har stort behov av lika utformning inom samma skyltgrupp för att kunna ta till sig budskapet.	Alla skyltar/tavlor inom samma skyltgrupp (orienterings-, hänvisnings-, och informationsskyltar) har lika utformning. Referens 1		
12.10	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information har oftast behov av ljushetskontrast för att lättare kunna uppfatta text och markeringar. Text på glas bör undvikas eftersom reflexer kan uppstå och det är svårt att uppnå kontinuerlig kontrastering.	Ljushetskontrast mellan text/pictogram och bakgrund är minst 0,40 enligt NCS eller vid färgmarkering. Referens 1	Ljushetskontrast minst 0,40 enligt NCS finns mellan text/bildsymbol och bakgrund respektive skylt och bakgrund eller vid färgmarkering. Referens 2,3,4,5 §	
12.11	Personer med färgblindhet kan endast med svårighet eller inte alls se skillnad mellan rött och grönt. I sällsynta fall förekommer svårighet att skilja mellan andra färgkombinationer.	Text/pictogram och bakgrund respektive skylt och bakgrund har inte färgkombinationerna rött/grönt. Referens 1		

12.12	Personer med svårt att se eller höra eller bearbeta, tolka och förmedla information har stort behov av belysning för att bland annat kunna orientera sig. Ytan ska inte ge upphov till reflexer.	Om el finns är alla skyltar/tavlor väl belysta med ej bländande ljussättning. Referens 3,4,5 §		
12.13	Personer med svårt att bearbeta, tolka och förmedla information kan lättare orientera sig efter färger.	I större anläggningar ges orienterande vägledning genom färgmarkering. Referens 2,3,4,5 §		
12.14	Personer som är blinda ska för att kunna orientera sig med hjälp av orienteringskarta kunna känna på den i relief. Kartan eller reliefkortet ska kompletteras med förklarande talad information eller punktskrift. Reliefkort är en karta som har kännbara upphöjningar. Den kan till exempel göras i svällpapp. Informationen kan även bestå av endast talad information.	Om informationstavla/ karta finns, finns karta i relief eller som reliefkort att tillgå och/eller som talad information. Referens 2(3:1425),3,4,5 §		
Placering				
12.15	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information ska hitta skyltarna där de förväntas finnas. Det ska vara möjligt att komma tätt intill skylten. Exempel på aktiviteter är utsiktsplatser och grillplatser. Ledstråk underlättar att hitta en skylt. För taktila skyltar är detta en nödvändighet.	Skylt/tavla med objektsnamn finns vid huvudingång samt vid olika aktiviteter. Referens 2(3:1425),3,4,5 §		

12.16	Personer med svårt att röra sig eller se har behov av plan yta för att ta del av information utan att tappa balans, orientering eller att rullstol eller rollator rullar iväg.	Informationsplatsens lutning är plan eller högst 1:50 utomhus. Referens 2,3,4 §		
12.17	Principen är att om det finns en skylt ska det finnas förutsättningar för de allra flesta att ta del av skyltens budskap. Ledstråk underlättar att hitta skylt. Personer med svårt att se måste kunna komma nära en skylt. Synfältet kan utgöra en kvadratmeter framför fötterna eller 0,1 till 0,3 meter framför ögonen. Personer som använder rullstol eller är kortvuxna har svårt att läsa skyltar som är högt placerade.	Vid högt placerade skyltar finns kompletterande skyltning, som är placerad i underkant 1,4 meter och överkant högst 1,6 meter över golv/mark, och går att komma nära intill. Referens 2(3:1425),3,4,5 §		
12.18	Personer med svårt att se, som använder rullstol, är korta eller långa kan läsa en lägre skylt om den är utvinklad. Eftersom punktskrift och relief läses med fingertopparna krävs dessutom en utvinkling av lägre skyltar för att handens ställning ska bli rätt. Exempel på dessa skyltar är informationstavlor vid entréer och sevärdheter.	Skyltinformation med punktskrift och relief på lägre höjd än 1,4 meter är utvinklad från underlaget cirka 45° och placerad med skyltens nederkant cirka 0,8 meter ovan mark. Referens 1	Skyltinformation med punktskrift och relief på lägre höjd än 1,0 meter är utvinklad från underlaget cirka 45° och placerad med skyltens nederkant cirka 0,9 meter ovan mark. Referens 5	

12.19	Personer med svårt att se eller bearbeta, tolka och förmedla information kan ha behov av konsekvent placering inom samma byggnad för att hitta skyltarna. Exempelvis ska en skylt finnas i varje korsning på motsvarande plats som föregående skylt var placerad.	Alla skyltar/tavlor inom samma skyltgrupp (orienterings-, hänvisnings-, respektive informationsskylt/tavla) är konsekvent placerade. Referens 1,5		
12.20	Personer med olika svårigheter kan ha behov av att komma nära en skylt för att läsa den. Konstnärlig utsmyckning eller annat får inte skymma skyltar.	Skyltar har fritt utrymme framför sig för att kunna läsas visuellt och kännbart. Referens 1		
12.21	Personer med svårt att se, röra sig eller bearbeta, tolka och förmedla information kan ha problem att uppmärksamma lågt sittande skyltar och därför slå i huvudet.	Hängande och utstickande skyltar är utomhus placerade minst 2,2 meter över underlaget. Referens 2,3,4,5 §		
12.22	Personer med svårt att se måste ofta gå nära en skylt för att läsa. Sitter skylten på dörren, kan personen därför få dörren i ansiktet om den öppnas. Placering på väggen på samma sida som dörrhandtaget på exempel toaletten gör att skylten kan hittas av personer som är blinda.	Inga skyltar/tavlor finns på dörrblad. Skyltar är placerade på vägg intill samma sida som dörrhandtaget. Referens 2,3,4,5 §		

Referenser

1. Arbetsgruppen för revidering av riktlinjer
2. Regelsamling för byggande, BBR 2008 (BFS 1993:57 med ändringar tom BFS 2008:6)

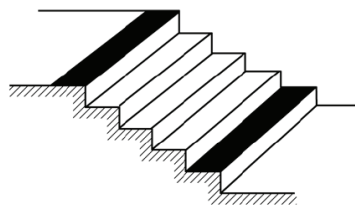
3. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. BFS 2003:19, HIN 1
4. Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom andra områden för andra anläggningar än byggnader. BFS 2004:15, ALM1
5. Riktlinjer om tillgänglighet Riv Hindren, Handisam, Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitik ISBN: 978-91-976601-0-5, Edita Västra Aros, 2007.
Fördjupningsblad Handisam: Tillgängliga toaletter, Tillgängliga dörrar, Tillgänglig Skyltning, Säker utrymning - vid brand och andra nödsituationer.

Anmärkning: För genomförande av skyltning se exempel på skyltprogrammet Riktlinjer för Västra Götalandsregionens skyltar.

Bilaga

Kontrastmarkering trappsteg

Figurer hämtade från BFS 2004:15, ALM1 och BFS 2003:19, HIN 1

Kontrastmarkering av trappa

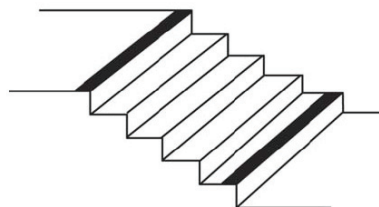

Bild 2

Exempel på kontrastmarkering av trappa

Angivelse av lutning

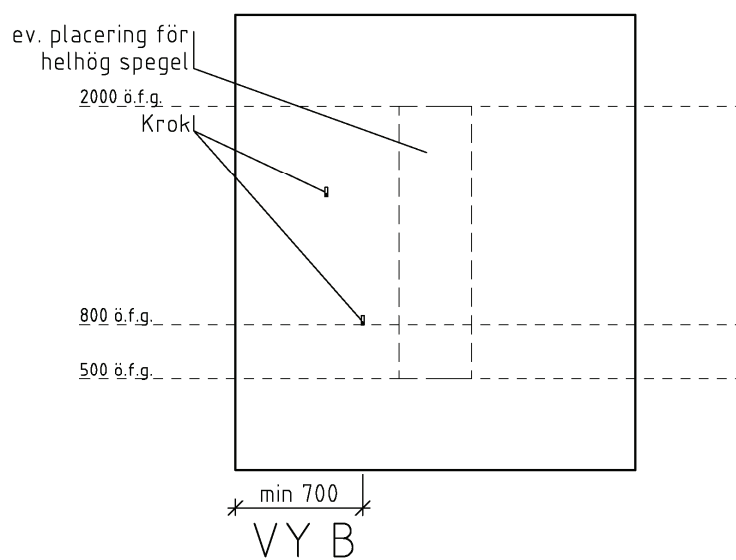
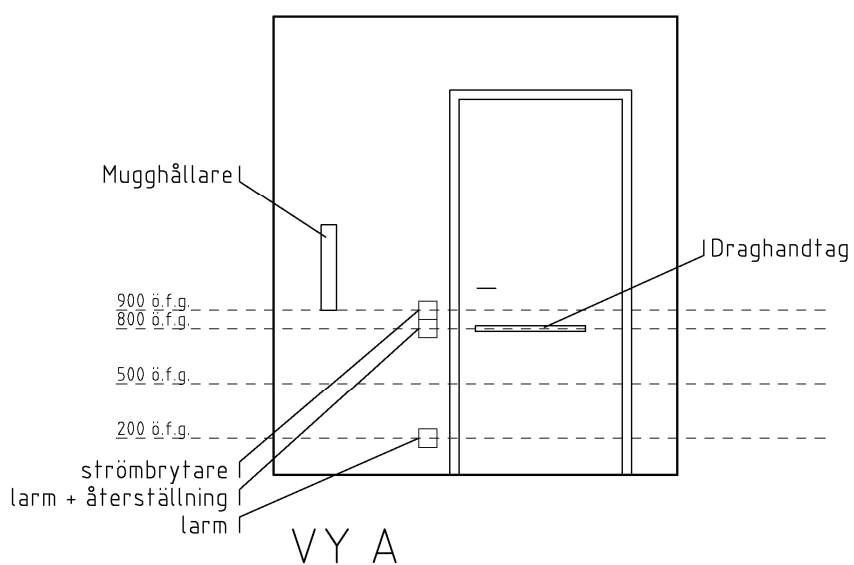
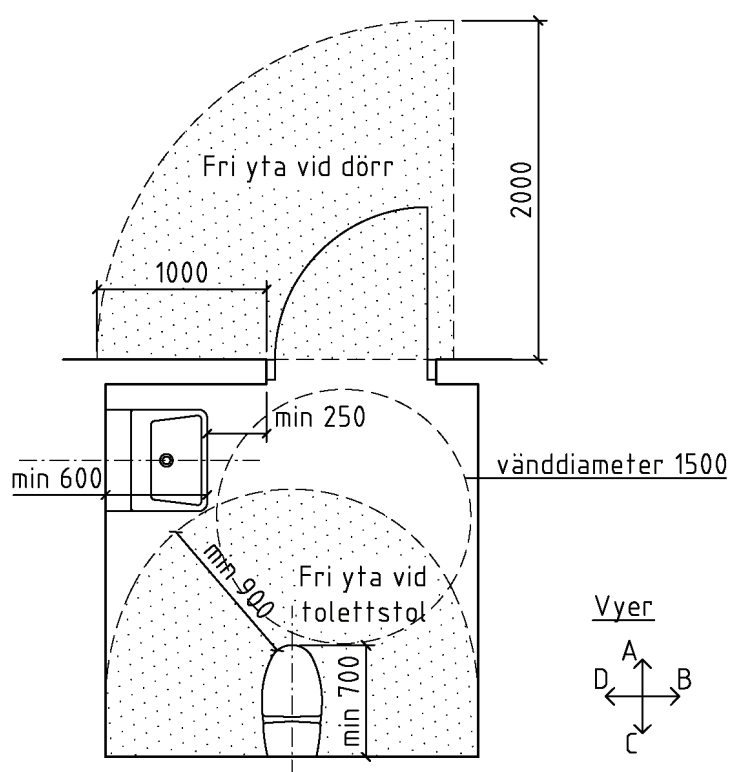
1:50 motsvarar 2%

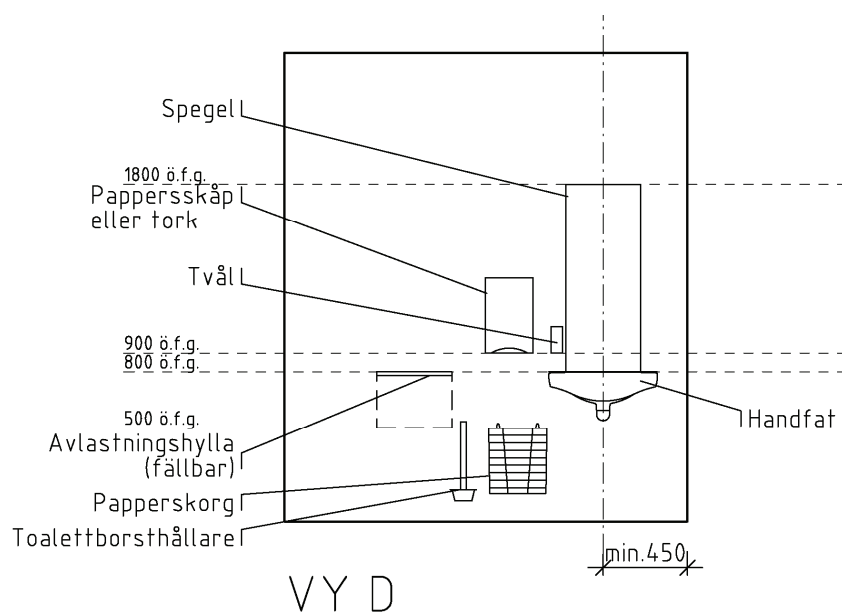
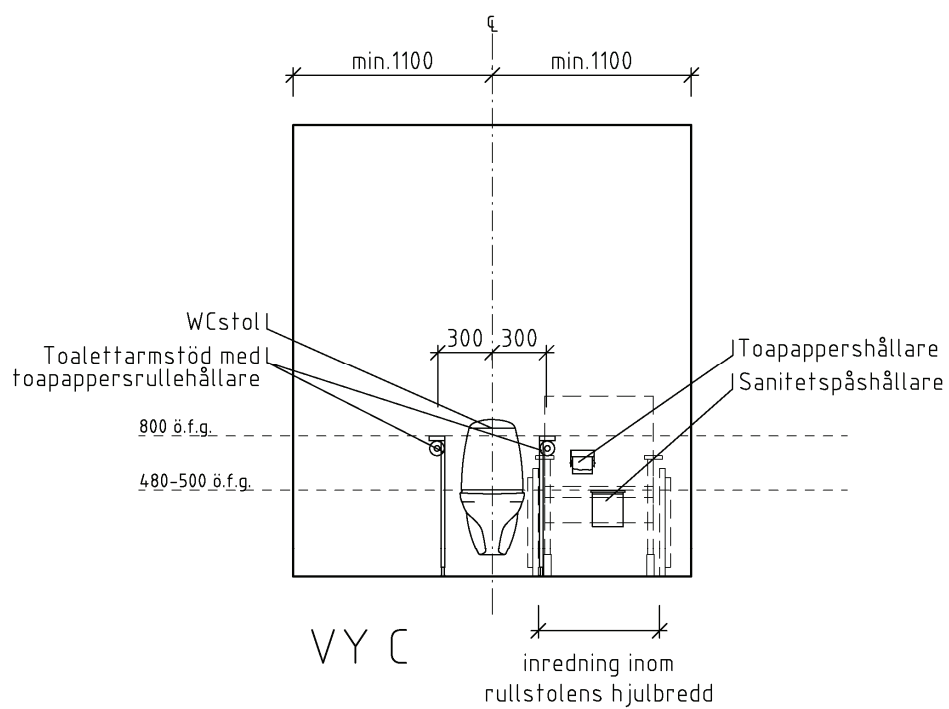
1:20 motsvarar 5%

1:12 motsvarar cirka 8,3%

Handikaptoalett – exempel på utformning med yta 2,2 x 2,2 meter

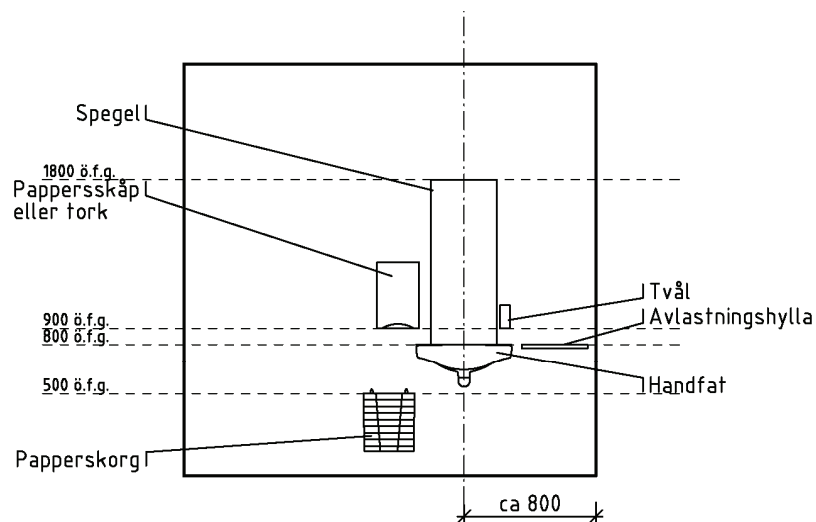
Skisserna är gjorda av Eva Eklund,
Västfastigheter, Västra
Götalandsregionen

**Handikapptoalett med något större mått än 2,2 x 2,2 meter möjliggör
nedanstående placering av inredning vid handfat.**

Skissen är gjord av Eva Eklund, Västfastigheter, Västra Götalandsregionen

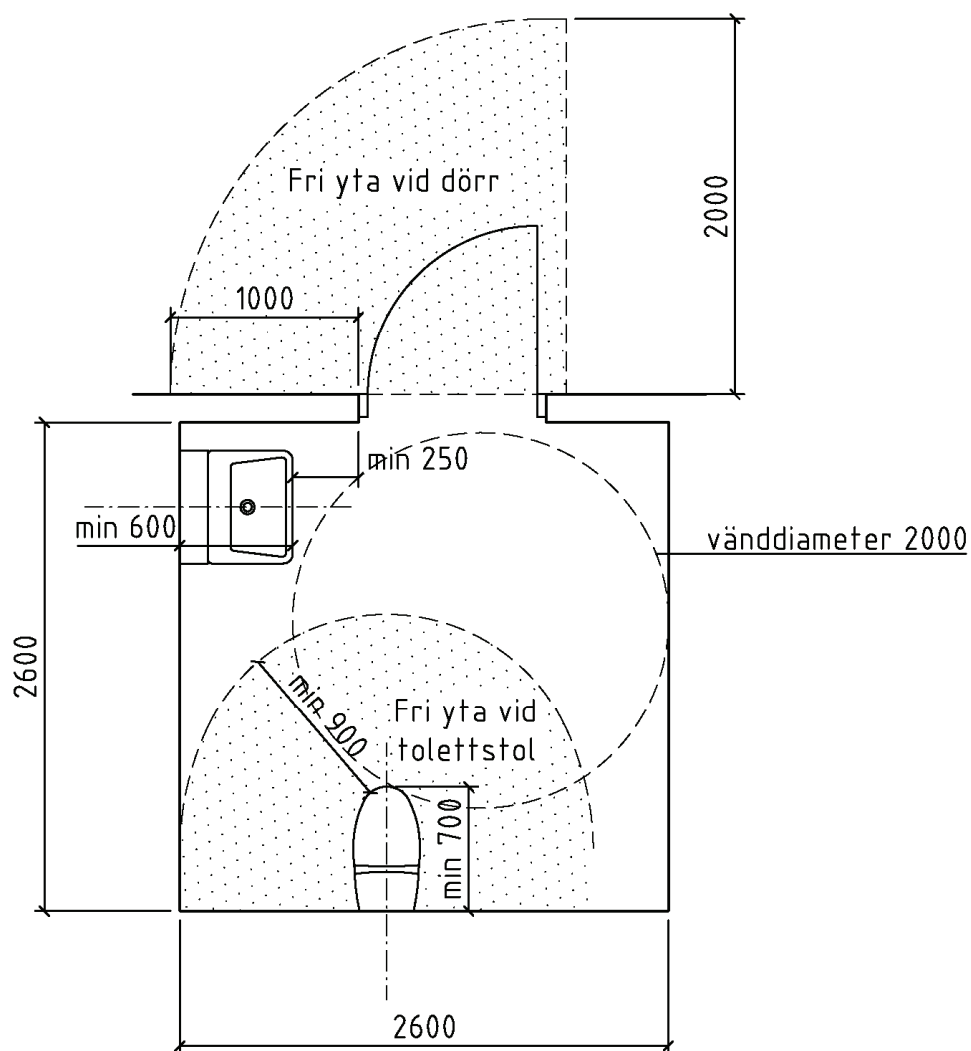
Inredning vid handfat

Bra placering av inredning vid handfat
för toaletterum med mått något större
än minimikravet.

Handikapptoalett – exempel på utformning med yta 2,6 x 2,6 meter

Skissen är gjord av Eva Eklund, Västfastigheter, Västra Götalandsregionen

Exempel på handikapptoalett som tillgodoser vändmått för en rullstol för utomhusbruk.

Representanter i arbetsgrupper och referensgrupp

Representanter i arbetsgrupper

Mats Rosengren	mats.rosengren@o.lst.se
Lennart Ahnstedt	lennart.ahnstedt@vgregion.se
Gunilla Axelsson	gunilla.axelson@vgregion.se
Bernt Berntsson	dhrtidaholm@hotmail.com
Per-Anders Berntsson	per-anders.berntson@fastighet.goteborg.se
Lena Bergman	lena.bergman@boras.se
Joakim de Blanche	joakim.deblanche@trollhattan.se
Eva Eklund	eva.eklund@vgregion.se
Hans Hedström	h.hedstrom@telia.com
Anette Ihrelius	anette.ihrelius@fastighet.goteborg.se
Sören Jansson	soja44@telia.com
Roger Nilsson	roger.nilsson@vgregion.se
Åsa Olsson	asa.olsson@vgregion.se
Marianne Salén	marianne.salen@vgregion.se
Ann-Charlotte Ström	ann-charlotte.strom@skovde.se

Referens

ElseMarie Brisenhorn	elsemarie@handisam.se
----------------------	-----------------------

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN